

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Sayı/Issue: 39 – Sayfa / Page: 137-150
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 03.01.2018 Kabul/Accepted: 27.02.2018

KLASİK EDEBİYATIN EĞİTİMİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

IDEAS ON THE EDUCATION OF CLASSICAL LITERATURE

Dr. Öğr. Üyesi Ömer DEMİRBAĞ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
omerdemirbag59@gmail.com

Öz

Dîvân edebiyatı Batı etkisinin başladığı Tanzimat döneminden sonra gittikçe artan, koyulaşan bir reddedilişe maruz kalmıştır. Özellikle Cumhuriyet'ten sonra neredeyse büsbütün hiç olmamış farz edilen klasik edebiyatımız, artık keşfedilmeyi, canlandırılmayı ve yeniden yorumlanmayı beklemektedir. Toplumsal seviyede ve eğitim-öğretim bünyesinde neler yapılabileceğine dair düşünceler üretilmeli, dönemler boyu kasıtlı bir ihmal ile unutturulmaya çalışılmış dîvân edebiyatımız, bize ait bir miras, bir değer olarak tekrar topluma kazandırılmalıdır. Ön yargılardan ve siyasi ideolojik yönlendirme, biçimlendirme çabalarından uzak, bilimsel ve gerçekçi bir yaklaşımla bu konuya eğilmenin zamanı geldiği kanısı ortaya çıkmıştır. Esasen kültürel birikim, belli başlı dönemlerle sınırlı kalarak birkaç kuşağın gözünden kaçırılsa bile, onun bütünüyle yok farz edilmesi ya da sonsuza kadar tamamen unutturulması, bilimsel olarak da mümkün değildir. Öyleyse en gerçekçi yaklaşım, dîvân edebiyatımızın ve klasik birikimimizin varlığını kabul etmek, onu tanımak ve ciddiye almak. Bu yazı, resmi kurumlar kapsamında, eğitim - öğretim düzeyinde ve toplum nezdinde klasik edebiyatımızın tekrar güncellenmesine dair yapılabileceklerin tespiti üzerinedir ve dikkat çekme kabiliinden konu hakkındaki düşünceleri paylaşma mahiyetindedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik, Eğitim, Toplum.

Abstract

Divan literature has been exposed to a growing, darkening rejection after the Tanzimat period, when Western influence began. Classical literature, supposed

to be almost completely absent, especially after the Republic, is no longer expected to be discovered, animated and reinterpreted. Thoughts about what can be done in the social level and in the education and training sector should be produced and our Divan literature which has been neglected deliberately for the periods should be recollected as a heritage and value. It is clear that it is time to have a scientific and realistic approach, away from prejudices and political ideological orientation, away from the efforts of shaping. Essentially, even if cultural accumulation is overlooked over a few generations by being limited to certain periods, it is not scientifically possible that it is totally ignored or completely forgotten forever. The most realistic approach, then, is to acknowledge the existence of our Divan literature and classical accumulation, to recognize it and to be serious. This article is about the determination of what can be done within the scope of official institutions, at the level of education and in the face of society, in order to update our classical literature and to share the thoughts about the subject.

Keywords: Classic, Education, Society

Giriş

Bir tarihe, bir geçmişe ve bir kültüre sahip olmak, millet sayılmanın olmazsa olmazlarından. Toplum, içinden geçtiği çağlara ait sayısız zerrecikler, püskürtüler taşıyarak günümüze gelir ve taşıdığı birikimin söz / yazı sahasındaki kökleri, o toplumun klasik edebiyatıdır.

Millet karakteristiğindeki her topluluğun edebiyatında bir klasik dönemin varlığından söz etmek mümkün. Öyle ki edebi gelişimde, sonraki evrelerin hepsi, söz konusu klasik dönem üzerine bina olunur. Kendi klasisizminden kopuk edebi oluşumların fazla uzun ömürlü olmadığına, edebiyat tarihinin sık şahit olduğunu söyleyebiliriz. Eğitimimizin çeşitli kademelerinde klasik edebiyatımıza dair öğretilenler, verilme şekilleri ve alım, doyum dereceleri ne kadar yeterlidir, ne kadar gerçekçidir? Klasik edebiyatımızın, dersler ve sınavlar dışında, toplumdaki karşılığı ve kültürel hayattaki yeri nedir?

Bu yazı, söz konusu sorular çerçevesindeki bazı değerlendirmelerin yanı sıra, Türk edebiyatı öğretiminde divân edebiyatının farklı seviyelerde nasıl aktarıldığı, nasıl algılandığı ve nasıl olması gerektiğine dair kimi düşünceleri içermektedir.

I. Neden Klasik?

Bir toplumda yazılı ve sözlü verimlerin “*edebiyat*”laşmasıyla klasik devre açılmış olur ve daha sonraki dönemlerin edebi oluşumları da şu veya bu şekilde klasik devreye göre şekillenir. Söz konusu şekillenme; tepki, yararlanma, reddediş, yeniden yorumlama veya aynen sürdürme de olsa, hep klasik devre üzerinden yürür.

Öyleyse şu hükmün yeri gelmiştir ki klasik devre göz ardı edilerek bir milletin edebiyatı hakkında fikir sahibi olmak, mümkün değildir.

Klasik karşıtı ya da taraftarı olmaktan öte; klasik devreyi, özelliklerini, verimlerini biliyor olmanın önemini kavramak gereği vardır ve bilhassa edebiyat eğitiminde bu nokta, göz ardı edilemeyecek bir ağırlık merkezini işaret edicidir. Klasik devre, her mülahaza için mutlaka hesaba katılması gereken bir değerdir ve gelişimler, oluşumlar yönüyle tarihi seyir incelendiğinde her tespit, o devreyle yapılacak kıyaslara, ölçümlere göre ifadeye kavuşacaktır.

Daha açık bir anlatım için şu örneğe başvurmalıyız:

Şeyh Gâlib'in:

“Bir şu’lesi var ki şem’-i cânın

Fânûsuna sığmaz âsümânın”

Şeyh Gâlib (Okçu, 1993: 415)

mısralarından,

Orhan Veli'nin:

“Bir de rakı şişesinde balık olsam...”

Orhan Veli (Ercilasun, 1994: 95)

Dizesine kadar olan edebi değişim ve başkalaşım yolculuğunda hangi duraklardan geçildiğini görmek ve göstermekle Türk edebiyatı hakkında fikir sahibi olunur, diyebiliriz.

İdeolojik yaklaşımlardan, sloganlardan arınmış bir bakışla klasik devreye mercek tutmak gereğini tekrar vurgulayarak şu kadarını belirtmeli ki köksüz, temelsiz, tarihsiz bir edebiyat anlayışıyla edebiyat; ders, ezber ve sınav üçgeni dışında bir varlık sahası bulamayacaktır.

Nitekim, ülkemizde lise ve lisans öğrenimine ait herhangi bir dersin yardımcı kitabı ya da soru bankası, dünya klasiklerinden de bizim klasiklerimizden de onlarca kat daha fazla müşteri bulabilmektedir. Niçin? Bu durum, mutlaka sorgulanmalıdır ve özellikle gençleri hep sınavlarla meşgul ederek kültür ve okumaktan uzak tutan sistem, gözden geçirilmelidir.

Başlangıçtan günümüze kadar bütün Türk edebiyatı içinde dîvân edebiyatı diye bir damar, evet, olmuştur ve asırlara yayılan azametiyle o, edebiyatımızın klasisizmi olarak bir vakıadır. Öyleyse her türlü ön yargıdan uzak ve akılcı bir yaklaşımın gerektirdiği bakış açısıyla onu tanımlamaktan; eğitim - öğretimdeki yerine, kültürel hayatımızdaki çapına kadar yeniden değerlendirme gereği vardır.

Dîvân edebiyatımızın tekrar ele alınmasının ne kadar acil ve gerekli olduğuna dair, Talat Sait Halman'ın şu cümleleri ürperticidir:

“...bu kadar muhteşem bir edebiyatı bizim kadar yetersiz öğrenen, bizim kadar unutan, bizim kadar ihmal, hatta inkâr eden başka bir ulus düşünemiyorum. ...Klasiklerinin böyle cahili olan kaç kültür düşünabiliyorsunuz?” (Halman, 1995: 189)

Hakkıyla güncellendiğinde bugünün kültür ve sanatına katacağı çok şey varken, olanca birikimiyle klasik edebiyatımız, kendisinden tedirginlik duyulan tuhaf bir heyula durumundadır. Oysa yüzyılların biriktirdiği bunca sanatkâr ve eser, başka bir ülkede ve toplumda olsaydı, taşkın bir iftiharla dünyaya ilan edileceği, tanıtılacağı muhakkak idi.

Şu kadarını düşünmeli ki *Fuzûlî*, mesela İngiltere’de olsaydı, bizdeki kadar göz ardı edilir miydi?

II. Yakın Zamanlarda ve Günümüzde Klasik

Batı tesirindeki Türk edebiyatı dönemlerinin bir biri ardınca başladığı Tanzimat sonrasında, sönen ve gölgelenen her uygarlıkta olduğu gibi, bizde de kendi klasik birikimimize bakışın son derece olumsuz ve dışlayıcı olduğu görülür. Gittikçe artan, koyulaşan bir red tavrı, dîvân edebiyatımızın bütünüyle yok sayılmasına ve “*klasik devresiz bir edebiyat süreci*” tasavvuruna yol vermiştir. Şuna dikkat çekmeli ki Tanzimat’la birlikte doğrudan romantizm başlamış; ardından da realizm, natüralizm... Yani klasik devre yoktur.

Cumhuriyet’ten sonra ise edebiyatta bir geçmişimiz olduğu fikri, adeta şiddetli bir alerjiyi davet eder durumdadır ve klasik karşıtlığı o raddeye varmıştır ki klasik mûsikîmiz bile radyoda uzun süre yasaklanmıştır.

“*Ahmet Hamdi ‘dîvân edebiyatının lise müfredatından çıkarılması’na dair haykırırken, Nurullah Ataç ‘bu edebiyatın tümüyle gençlere okutulmaması gerektiği’ hükmünü veriyor; hatta Peyami Safa, dîvân edebiyatı için ‘işkembe-i kübra edebiyatı’ tabirini uygun buluyordu. Kısaca ‘Her şey bizimle başlıyor; bizden öncesi yok!’ diye özetlenmesi mümkün bir anlayış revaçtaydı. Birikimi, derinliği, tekâmülü yok saymanın; sığılıkta, kültürel fakirleşmede alfabeğe geri dönüş olacağını kestiremeyen bu anlayış, ‘geleneği reddetme geleneği’ halinde nesiller boyu sürmüş ve kısmen başarılı da olmuştur. Söz konusu ‘başarı’, yalnızca dîvân şiirine değil; dîvân şiirini meyve veren âleme de yabancılaşmayı getirdi. Günümüz toplumunda kitap raflarında rast gelinen bir Fuzûlî Dîvânı ya da Şeyh Gâlib Dîvânı karşısındaki genel ve doğal ilgisizlik ve bilgisizlik, işte bu ‘başarı’nın göstergesidir!*” (Demirbağ, 2011: 17)

Osmanlı gibi devasa bir imparatorluktan elde kalan Türkiye toprakları üzerinde kurulmuş genç devletin kabul görmesi amacıyla

geçmişin bir süreliğine geri planda tutulması, bir devlet siyaseti olarak anlaşılır bir tutumdur. Ancak, bunun zamanla bir dogma haline getirilmesi, feci bir kültürel köksüzlüğe yol açmış ve başka ülkelerde daha iyi bilinen bizim klasiklerimiz, kendi vatanında tanınmaz, bilinmez olmuştur. Günümüzde tarihten kopukluğun öyle hazin belirtileriyle karşılaşmaktadır ki bu satırların yazarı, *Süleymaniye*'yi Hz. *Süleyman*'ın yaptırdığını düşünen ve *Eyüp Sultân*'ı da *Eyyüb Peygamber*'le karıştıran kişileri esefle, hayretle bizzat dinlediğini, burada yazmak borcundadır.

Özünde geçmişe, tarihe ve birikime karşı fanatik bir reddediş barındıran siyasi - ideolojik akımlar sebebiyle, kendi kültürünün ihtişamından ürken bir toplum inşa olundu demek, yanlış olmaz. Böyle olunca, hiç olmadığı farz edilen bir dünyanın sesi olarak dîvân edebiyatı, eğitim - öğretimdeki yeri itibarıyla hep sorunlu ve sıkıntılı olagelmıştır.

Yakın geçmişimiz, kendi dönemindeki lise müfredatını anlatırken:

"-Fâilâtün devri bitecek... Edebiyat tarihi kaldırılıyor..."

diye coşkuyla açıklamalar yapan milli eğitim bakanlarına bile şahit olmuştur. (Akyol, 2001)

Günümüz toplumunda klasik kültürel birikime ve bilhassa dîvân edebiyatına dair farkındalık, algılayış, bakış ve yaklaşımın ne durumda olduğunu bütün gerçekliğiyle ortaya çıkaracak ciddi ve detaylı araştırmalara ihtiyaç olduğu açıktır. Klasik edebiyatımızı, gerçekçi ve bilimsel bir ele alışıla isminden başlayarak yeniden tanımlamak ve değerlendirmek hamlesi için, öncelikle onun toplumdaki karşılığını bilmek, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görünmektedir.

Okullarda ders ve sınav gereği olarak ezberletilenler dışında hangi dîvân şairini, kim, ne kadar tanımaktadır? *Fuzûlî*'nin Bağdatlı, *Nef'î*'nin Erzurumlu, *Nâbî*'nin Urfalı olduğu az çok bilinir de Anadolu'dan çıkmış diğer pek çok dîvân şairinden, yöre halkı dahil, kimin ne kadar haberi vardır? *Dürrî*, Vanlı bir genç için ne ifade eder, *Süleyman Şâdî* Karşlı bir öğrenci için kim demektir ve *Mustafa Sabri Efendi* Elazizli bir delikanlı için neyi hatırlatıcıdır?

Necip Fazıl'ın bir hikâyesinde resmettiği şu sahne, toplumumuzun kendi klasik birikimine karşı bîgâneliğini anlatır gibidir:

"...akşamları sümüklü çocukların toplandığı güngörmüş çeşme... Çeşmenin tepesinde, her şeyin sudan geldiğine dair bir âyet... Sümüklü çocuklar, taş üstünde kabartma, kırık dökük harflere bakacak olurlarsa, bilmece çözmek istercesine göz kırıştırırlar. Onlarca „vav“ bir kılıç, „ye“ ise bir teknedir. Fakat bu kılıç neyi keser ve tekne nereye

gider? Köhne çeşmeyle körpe çocuklar arasındaki mesafe, sahilden kopup nihaysiz bir denizde bulutların son merhalesine ulaşmış bir tahta parçasında bile yoktur. Rüzgâr meselesi... Her şeyi birden söküp götüren bir rüzgâr. Arayı açan o... ” (Kısakürek, 2010: 89)

Gerçekçi olmak gerekirse, kültür örgümüze ilmekler atmış dîvân şairleriyle toplum arasındaki mesafe, en uzak bulutla yeryüzü arasındakinden bile fazladır ve bu kopukluğun boyutları, sebep sonuç ilişkisi içinde serinkanlılıkla tespit edilip gerekli tedbirler üzerinde düşünceler üretilmelidir.

Sultanahmet'i hayranlıkla inceleyen, durmadan görüntü alan turistlerin az gerisinde kibrit çöpleriyle yaptığı cami maketini satmaya uğraşan bizim insanımıza dair karikatür, oldukça düşündürücüdür.

III. Yapılabilecekler (1)

“...dîvân şiirini dondurarak onda saplanıp kalmak kadar, onu bütünüyle inkâr etmek de yanlıştır ve dîvân şiiri, kuşaklar boyu göz ardı edilmiş olmasına karşılık, kuşaklar boyu ciddiye alınacağı dönemi beklemektedir.” (Demirbağ, 2011: 21)

Klasik kültürümüzün ve edebiyatımızın tekrar topluma kazandırılmasına dair düşünülmesi gereken çareler manzumesi, elbette bir makale hacmini aşacak kırattadır ve bu hususun, öncelikle devlet, hükümet, üniversiteler, diyanet, medya... gibi kurumlar bünyesinde ciddiye alınması sağlanmalıdır.

Dîvân edebiyatının bize ait bir zenginlik olduğu ve onu tanımanın moderniteyi red anlamına gelmeyeceği kabulüyle lise ve daha yüksek eğitim-öğretim kurumlarında o edebiyatın yalnızca bir ders-sınav materyali olmaktan çıkarılması; salt bilgi değil, birikim ve kültür haline getirilmesi hedeflenmelidir.

Lisansüstü programlarında artık doygunluk işaretleri vermeye başlayan edisyon kritiklerin ve metin yayımlamaların (Kayaokay, 2018: 353-368) yanı sıra, tahlili çalışmalara da ağırlık verilmesi, isabetli olacaktır.

Yine Talat Sait Halman hocamız söylesin:

“...Dîvân edebiyatında bir bilimsel değerlendirme devrimi. Biraz önce aşırı biyografik yaklaşımdan bahsettim. Bundan vazgeçmek zorundayız. Biz dîvân edebiyatının genellikle işin kolay tarafına kaçarak kabuğunu, kemiğini, turnağını inceliyoruz. Kalbini, rûhunu, kafasını değil. Yaşayan bir organizma olarak düşünmüyoruz onu. Halbuki düzinelerle tema ve düşünce dîvân edebiyatında en güzel şekilde ifade edilmiş olarak inceleme bekliyor. Biz o rûhu, fikriyatı anlayıp onu anlatmak zorundayız. Yüzlerce önemli mesnevi, dîvân, risale tahlil bekliyor. ...tahlile, tenkide yönelseydik bence bugün dîvân

edebiyatı hakkında hem bu edebiyatın uzmanları olan bizler, hem de bu edebiyatın değerlerini anlatmak istediğimiz başka kimseler, öğrencilerimiz, gençlerimiz bu arada, çok daha iyi bilgi edinmiş olurlardı.” (Halman, 1995: 192-193)

Öte yandan, tahlilde de -hele metin şerhlerinde- bilinen kalıpların tamamını hesaba çekercesine “usul”ün yeniden ele alınması, bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Nesre çevirmeler ve günümüz Türkçesine aktarmalarda şiiri elden kaçırmadan çözümleme yapabilmek, nasıl mümkün olur? “*Şair, burada demek istiyor ki...*” girişiyile daha ilk cümlede öldürülmüş şiir üzerinde saatlerce ders yapılsa da bu, öğrenciyi oyalamaktan ve zaman kaybindan başka nedir ki?

Bir entelektüel olan dîvân şairini bildik şablonlara sığdırmaya, sıkıştırmaya zorlamaksızın; daraltmadan, küçültmeden, olanca gerçekliğiyle günümüze getirebilmek ve onun yazdıklarını kendi izahlarımızla “bozmadan” edebiyat öğrencisiyle buluşturabilmek... Öğrenciyi gerçek *Fuzûlî* ile, gerçek *Şeyh Gâlib* ile baş başa bırakabilmek... Bu nasıl başarılabilir?

Ve anlatılanların ders-sınav dışındaki dünyada da yankı bulması, nasıl sağlanabilir?

İşte bugünün edebiyat fikircisine düşen, bu sorulara cevap bulmaktır.

İlkokuldan itibaren evde, okulda, dershanede, televizyon karşısında ve bilgisayar başında zaten bitmez tükenmez bir bilgi sağanağı altında mahsur durumdaki insanımıza, bir de klasik edebiyatımıza dair “kuru bilgi”ler sunmak, ona vermek istediğimizi daha da elden kaçırmaktan başka bir şeye yaramayacaktır. Öyleyse, asırların birikimi olan kendimize ait edebi irfan hamulesini sırf “bilgi” olmaktan çıkarmanın ve zevkine-derinliğine varılabilir, özümsemiş bir birikim haline getirmenin yolları üzerinde düşünceler üretilmeli, metotlar geliştirmeli.

Nitekim, gönlüne yol bulunmuş okuyucuya:

*“Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâhum
Kurbânın olam var mı benim bunda günâhım”*

Nahîfî (Aypay, 1992: 336)

ya da;

*“Düşdü yine deli gönül gözlerinin hayâline
Kim ne bilir bu gönlümün fikri nedir hayâli ne”*

Nesîmî (Ayan, 2014:

637) mısralarının aralayacağı kapıdan bir farklı, bir bambaşka alemleri seyrettirmek, o kadar da imkansız değildir.

Daha açık bir söyleyişle ortaya koymanın yeridir ki olanca romantizmini “ *elektriklenmek, pozitif enerji almak...*” gibi tatsız, tuzsuz, rûhsuz, çağrışımsız, mekanik sözcüklerle ifadeye mecbur ve mahkûm günümüz gençlerine, duyuşta ve kendini ifadede farklı alternatifler sunmanın çağı gelmiştir.

Gençler, bizim edebiyatımızda hiç değilse şu mısraların var olduğuna dair haberdar edilmelidir:

*“Biz ol âşıklarız kim dâğımız merhem kabûl etmez
Gönül hem bir devâ-yı mutlak ister hem kabûl etmez
Felekden şâh-dârû verseler bir dem kabûl etmez
Yanar bir çöldür iklim-i muhabbet nem kabûl etmez
O gülzârın ki âteşdir gülü şebnem kabûl etmez”*

Yahyâ Kemâl'den Râmî Mehmed Paşa'yı taştîr (Yahya Kemal, 1985: 111)

IV. Yapılabilecekler (2)

Dîvân şiirinin Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri dışında da kısmen güncellenmesine yönelik konular işlenmesi düşünülmeli, tartışılmalıdır. Tarih bölümlerinde, sultan şairlerin yanı sıra, bir devlet adamı olan *Koca Râgıb Paşa*'nın ve bir din âlimi olan *Şeyhülislam Yahyâ*'nın gazellerinden çeşni kabili tattırılmasında bir sakınca olmamalı; hatta Matematik bölümlerinde *Hayyâm*'dan ve Tıp fakültelerinde *Şeyhî*'den yalnızca bahsedilmesi, çok abes bir yaklaşım sayılmamalıdır.

Liselere gelince, dîvân edebiyatına dair bilim dışı geleneksel kötüler, ötekileştirmeler ve adeta “*bilmeyin, anlamayın, unuttun, yok bilin!*” üslubuyla sergilenen söylemler terk edilmeli, ettirilmeli ve dîvân edebiyatı dünyasının aslında ne olduğu, ne olmadığı hakkında tanıtıcı, aydınlatıcı dersler, sunumlar, etkinlikler düzenlenmeli. Örneğin, liselerde noktalar ve çizgilerle sıkıntılı bir bulmaca tarzında anlatıldığı için zamanla terk edilen aruz vezninin, aslında Doğu aleminin notası olduğu açıklanarak aruzla yazılmış bir parçanın orkestra eşliğinde dinletilmesi, o “*fâilâtün*”lerin ne işe yaradığının anlaşılması bakımından, denemeye değer bir eğitim etkinliğidir.

Ekranlara ve salonlara sığmayan meraklı kitlesiyle Türk sanat mûsikîsinin, önemli ölçüde dîvân şiirinden beslendiği yönünde esaslı bilinçlendirmeler yapılmalı. Bestekâra ve makama dair her zamanki açıklamaların yanı sıra, az sonra icra edilecek parçanın, hangi gazelden alındığı, o gazelin hangi dönem dîvân şiirine ait olduğu, şairinin kim olduğu... hakkında da izleyicinin aydınlatılması, usul haline getirilmelidir.

Özellikle dini kanallarda klasik birikime ve dîvân şiiri kültürüne dair cehaletin ibretlik sonuçlarıyla sık karşılaşmak mümkün. Makam, usul, kaide... şöyle dursun; en “ham-ervah” bedeviyi bile utandıracak bir çığlık ve had bilmezlik sergilenecek Peygamber’e -hâşâ- not verircesine:

“Ben Resûl’den çok memnunum...”

lakırdısıyla çalınıp söylenen güya ilahiler, neyin nesidir?

Bu, vaktiyle alınmayan vitaminlerin vücut gelişiminde istenmeyen görüntülere neden olması gibi, klasik edebiyatımızdaki sayısız *tevhid*ler, *münâcât*lar ve *na’-t-ı şerîfler*den bî-haber olmanın yol açtığı çirkinlikten başka bir şey değildir. Ve bu, söz konusu kanallarda -sorumlular başta olmak üzere- izleyicilere yönelik dîvân şiiri kültürüne, klasik mûsikî eğitimine, tasavvuf terbiyesine ve “edeb” kavramına dair bilgilendirici programlar üzenlenmesinin ne denli acil bir gereklilik olduğunu aşikâr biçimde gösteren ürpertici örneklerden yalnızca biridir.

Dîvân edebiyatının belgeseller ve diziler için de oldukça bereketli bir kaynak olabileceği düşünölmeli. İlgili manzumelerle beslenmiş bir *Lâle Devri* ve *Nedîm*, bir *Hüsn ü Aşk* ve *Şeyh Gâlib*, Bir *Leylâ* ve *Mecnûn*’la *Fuzûlî*; hatta *Seyahatnâme* ve *Evliyâ Çelebi*’nin ekranlardan anlatılması imkânsız birer proje değildir. Hele Türk halkı nezdindeki bütün popölaritesine ve Necla Pekolcay, Bilal Kemikli gibi bilim insanlarımızın çabalarına rağmen, yine de toplumca hakkında çok az şey bilinen *Süleyman Çelebi* ve *Mevlid*; nice zamanlardır merak edilmeyi, tanıtılmayı beklemektedir, diyebiliriz.

Bir makale yazısı bünyesinde rastgele sıraladığımız bu “yapılabilecekler”in, ilgili birimlerce konferanslara, toplantılara, görüşmelere, tartışmalara taşınarak katbekat zenginleştirilmesi ve uygulamaya konulması, bir ütopya olmamalıdır. Sanatkâr kişiliklerce, öteden beri müzminleşmiş bir ilham bereketsizliği ve hayal çoraklığına dair türlü yakınmaların zaman zaman gündeme getirildiği malumdur. İşte, olanca ihtişamıyla dîvân edebiyatının yeniden ve günümüz bakışıyla yorumlanması, güncellenmesi; hatta geliştirilmesi şeklinde bir akım, söz konusu tıkanıklığın giderilmesi için bir çare olarak düşünölemez mi?

Batı’nın *Rönesans* diye yaptığı, aslında tam da bu değil miydi?

Özellikle tuşlar ve ekranlar arasında sıkışıp kalmış günümüz gençliğine farklı bir dünyanın iklimine dair pencereler açmak ihtimali bile, ciddiye alınmaya değer görünmektedir.

V. Yapılabilecekler (3)

Tavan arasında unutulmuş bir zenginliği nasıl haber vermeli ve o hazineye ait liralardan günümüzde de tedavüle sokulabileceğine dair bir farkındalık için, ne yapmalı? Elbette en zor tarafından işe girişmek lazımdır; yani ön yargılardan.

Öncelikle şunların bilinmesi gerekir ki:

-Dîvân edebiyatını tanımak, saz/âşık edebiyatına veya günümüzün popüler edebiyatına karşı olmak değildir.

-Dîvân edebiyatı da farklı bir boyutta yine halkın edebiyatıdır; çünkü halktan kopuk bir edebiyatın altı yüzyılı aşkın kesintisiz bir süre yaşaması; sayısız sanatkâra, esere iklim ve zemin teşkil etmesi, açıklanabilir olmaktan uzaktır.

-Dîvân edebiyatının diline yalnızca günümüz Türkçesi yönüyle değil, bir imparatorluk lisanı ve bir uygarlığın sesi olarak bakılmalıdır. Sadece dilini dikkate alarak dîvân edebiyatını dışlamak, mehteran takımındaki enstrümanların çokluğu gerekçesiyle o ihtişama kulak tıkamak kadar tutarsız bir reddediştir.

Bir yankı buluncaya, ses getirinceye kadar her vesile ile anlatılması gerekenler bunlardır ve yapılan, toplumun, kendi zenginliğinden haberdar edilmesidir. Kitleler, mübarek gecelerde izlediği *Mevlîd-i Şerîf*'in aslında bir dîvân şiiri dinletisi olduğunu fark etmelidir. Sanat mûsikîmizin de büyük ölçüde dîvân şiiriyle melodinin buluşturulmuş hali olduğuna dair, salondakiler ve ekran karşısındakiler, bir farkındalık sahibi olmalıdır. Bu farkındalık, yeterli kıvamda oluşturulduğu ve klasik şiir kültürümüz toplum nezdinde güncellendiği an, Türkçemize renk ve tat gelecek; duygu - fikir evrenimiz revnak kazanacak, ifade menzirimiz daha uzak ufukları tanıyacaktır.

“...Batı, Hıristiyanlıktan önceki antik Yunan kültürüne ve Roma uygarlığına ‘eski’ demeyerek geri dönüp ‘Rönesans’ını gerçekleştirirken, biz, asırlar içinde teşekkül etmiş kendi şiir birikimimize niçin sırt dönmekteyiz? Bu sırt dönüşle ortaya çıkan boşluk, köksüzlük ve rûhsuzluğun Tanzimat’tan beri bütün edebi oluşumları kadük bıraktığı, asırlar boyu sürececek bir çığıra yol vermediği gerçeği” başta toplum olmak üzere kültürümüzle, edebiyatımızla ilgili her birim ve kurum nezdinde sürekli olarak vurgulanmalıdır. (Demirbağ, 2011: 21)

“Edebiyat-ı Cedîde... Fecr-i Âtî... Birinci Yeni... İkinci Yeni...” gibi hep “yeni”ye vurgu yapan oluşumlar, gerçekten de elde edilmiş bir “yeni”yi mi; yoksa bir türlü ulaşılamamış bir “yeni”ye hasreti mi haber vermekteydi? Bir “yeni”den söz edebilmek için bir “eski”nin de var kabul edilmesi gereğini göz ardı edebilmek mümkün müdür? Asırların

birikimini hiç olmamış sayarak bir “yeni”lik gerçekleştirebilmiş topluluk, tarih sahnesinde mevcut mudur?

Bu noktaların izaha, çözüme kavuştuğu bilinç ortamında şekillenmiş bir edebiyat eğitimi ihtiyacı olduğu açıktır.

Klasik edebiyatın eğitimi, toplumsal seviyede nasıl olacaktır ve toplumun, sırt döndürdüğü kendi mirasına tekrar yüzünü çevirmesi, nasıl sağlanabilecektir? Bunun olabilmesi için bütünüyle köklere inmekten, köklerle yüzleşmekten başka çare olmadığını, *Necip Fazıl*, adeta yol haritası niteliğindeki bir konuşmasında şöyle izah eder:

“*Bu cemiyetin dînî mizacı Süleyman Çelebi’de... Derinlik ve olgunluğu Mevlânâ’da... Mâverâ humması Yûnus Emre’de... Hassasiyet cevheri Fuzûlî’de... Eda ve estetik rûhu Bâkî’de... Kuru mantık ve akli Nâbî’de... Belâgat ve hırçınlığı Nef’î’de... Şîve ve zarafeti Nedîm’de... İrfan ve inceliği Şeyh Gâlib’de... Usul ve sistemi Kâtip Çelebi’de... Mâverâ görüşü İbrahim Hakki’da... Dekor zevki Yesârî’de... Plastik fikri Sinan’da... Fonetik fikri Dede Efendi’de aranmalıdır.*” (Kabaklı, 2008: 200-201)

Elbette birer kültür kutbumuz sayılabilecek bu isimlerin günümüzle buluşmasına yol verilmeli ve yapılanın, bir *içe kapanma değil, içteki zenginliği keşfetme* olduğu bilinmelidir. *Fatih’in, Yavuz’un, Kanûnî’nin...* birer dîvân, yani şiir kitabı da yazdıklarına dair kitleler haberdar edilmeli ve insanların o mısralara merak duyması sağlanmalıdır.

“*Biz bülbül-i muhrîk-dem-i gülzâr-ı firâkız
Âteş kesilir geçse sabâ gülşenimizden*”

II. Selîm (İsen vd., 2012: 134)

Toplumda bu mısraların tadına vardırıcı bir damak zevkı oluşturulduğu gün; mânânın, ahengin, sözün, şiirin ve edebiyatın önü açılmıştır demek, yanlış sayılmamalı.

Günümüz entelektüelinin, herhangi bir konuda konuşurken “*Bir Çin atasözü*”nden, “*Bir Kızılderili özdeyişi*”nden alıntılar sunduğu kadar *Kutadgu Bilig’den, Hayr-âbâd’dan, Hüsn ü Aşk’tan* da bir şeyler aktarabildiğini görmek, niçin memnuniyet verici olmasın? Asırlar içinde *Fuzûlî* ile ağlayan, *Nedîm* ile gülen, *Bâkî* ile hayal kuran, *Nef’î* ile öfkelenen ve *Nâbî* ile düşünen bir toplum, edinmiş olduğu kazanımların farkında olarak kültürel gelişimini sürdürürse, bunun takdir edilmesi gereken sağlıklı bir gidişat olarak değerlendirilmesi, niçin yanlış bir yaklaşım olsun?

Faruk Nafiz’in Anadolu’yu merkeze aldığı “*kendi zenginliğine dikkat çekiş*” temalı manzumesindeki şu bent, klasik edebiyatımız için de geçerli gibidir:

“Sen kubbesinde ince bir mozaik arar da
Gezersin kırk asırlık mabedin içini
Bizi sarsar bir sülüs yazı görsek duvarda,
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini”

Faruk Nafiz Çamlıbel (Kolcu, 2007: 327)

Mirasçısı olduğumuz birikim hep horlandı, itildi, ötelendi. İçinde bulunduğumuz kültürel fetretin bir gereği olarak böylesi bir redd-i mirasa zorlanmamızın ardındaki bütün sebepler ve saikler, denilebilir ki başlı başına ayrı bir araştırmanın konusudur.

Karnını cipsle doyurduğu için evdeki sofraya oturmayan çocukları hatırlatırcasına, olur olmaz her tuhafılığı *yenilik* diye benimsemeye can atan ve kendi klasik kültürüne burun kıvrımayı da saplantı haline getiren bir akım, bir anlayış; aslında “*yeni*”nin yolunu tıkamıştır; demek, abartılı bir iddia sayılmamalı. Söz konusu zihniyetin oluşturduğu mahalle baskısı, *Orhan Veli*’nin dîvân şiiri tarzında yazdığı, kendine ait manzumeleri bile saklı tutmasına, bizzat kendi mısralarına sansür uygulamasına sebep olacak kadar yönlendirici, katı bir taassubu barındırmaktaydı. (Tonga, 2007: 777)

Nitekim, *Orhan Veli*’ye ait şu mısralar, şairin ölümünden epey sonra, 1967’de yayımlanabilmiştir (Demirbağ, 2011: 18) :

“*Dem bezm-i visâlinde hebâ olmak içindir*
Cânım senin uğrunda fedâ olmak içindir
Nabzım helecânımda sedâ olmak içindir
Cânım senin uğrunda fedâ olmak içindir”

Orhan Veli (Orhan Veli, 2011: 183)

Bununla beraber, şu kesindir ki: *Aztek* uygarlığı bile belgesellere konu olmuşsa, demektir ki kültür ve birikimin tamamen yok edilmesi, unutturulması imkânsız. En fazla birkaç neslin gözünden kaçırılabilen birikim, dönemler sonra olsa bile, tekrar farkına varılabilen bir değer olarak canlanabilmekte, yeniden yorumlanabilmektedir.

Bu noktada, dîvân edebiyatımızın: “*Ben yok olmadım, silinmedim, varım...*” diyen sesini günümüzde ekranlardan, sayfalardan duyurmak çabasındaki *İskender Pala*, *Hayati İnanç*, *Ö. Tuğrul İnançer...* gibi bilim insanı ve mütefekkirlerimizi de anmak gerekiyor. Klasik kültürün, birikimin, zevkin topluma tekrar kazandırılmasında bu aydınlarımızın -öne çıkan birer ilk adım olarak- önemli pay sahibi olduğunu göz ardı etmek, mümkün değildir.

Fuzûlî ile yükselmiş, *Bâkî* ile zenginleşmiş, *Hayâlî* ile derinleşmiş ve *Şeyh Gâlib* ile incelmış dîvân edebiyatımıza doğal mecrasını buldurup onun, günümüzden geleceğe doğru akışına yol vermek, bize, bugünün edebiyatçısına borçtur ve bu görevin ifası, aynı zamanda istikbale yönelik esaslı bir sanat-kültür hizmeti olacaktır.

Yarınlarm, yarınlara mahsus dîvân şiiri, kimbilir daha nice Fuzûlilere, Şeyh Gâliblere gebedir.

“Eslâf kapıldıkça güzelden güzele
Fer vermiş o neşveyle gazelden gazele
Sönmez seher-i haşre kadar şi’r-i kadim
Bir meş’aledir devredilir elden ele”

Yahyâ Kemal (Beyatlı, 1988: 11)

Sonuç

1. İslâm medeniyetinin Türk şiirindeki yansıması demek olan dîvân edebiyatımız, asırlara yayılmış azameti ve birikimiyle hiç olmamış sayılmaktan kurtarılmalıdır, bunun zamanı gelmiştir.

2. “Kendi kültür köklerimize eğilmek, yaşamakta olduğumuz bugünden bir kaçış değil, bugüne zenginlik katmaktır” bilincine ulaşmak ve bu bilinçle klasik edebiyatımızın güncellenmesini sağlamak, acil bir gereklilik olarak görünmektedir.

3. Siyasi - ideolojik ön yargılardan arınmış, gerçekçi, bilimsel bir anlayışla ve kararlı bir yaklaşımla klasik edebiyatımızın yeniden ele alınması kaçınılmazdır.

4. Dîvân edebiyatımızın eğitim - öğretimdeki pozisyonu ve toplumdaki karşılığı, olanca gerçekliğiyle ortaya çıkarılarak dönemler boyu maruz kalınan kasıtlı ihmalin telafisine yönelik girişimlerin başlatılması; hem toplum, hem eğitim - öğretim kurumları nezdinde bir zorunluluktur.

5. Söz konusu kültürel zenginliğin, tekrar ait olduğu yere iadesi, yani milletimize kazandırılması, günümüzde gerçekleşme bile, bu, bir ertelenmeden, geciktirilmeden başka bir şey olmayacaktır.

“Kadem kadem gece teşrîfi Nâ’ilî o mehîn
Cihân cihân elem-i intizâre değmez mi”

Nâ’ilî (İpekten, 1990: 314)

Kaynakça

- Ayan, H. (2014). *Nesîmî Dîvânı*. Ankara: TDK Yay.
- Akyol, T. (2001). “Sayın Ecevit...”. *Milliyet Gazetesi*, 20 Aralık.
- Aypay, A. İ. (1992). *Nahîfî Süleymân Efendi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya.
- Beyatlı, Y. K. (1988). *Rubâîler ve Hayyâm Rubâîlerinin Türkçe Söyleyişi*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Demirbağ, Ö. (2011). Necip Fazıl ve Dîvân Şiiri. *JASSS*. Volume 4 Issue 2, p. 15-27.
- Ercilasun, B. (1994). *Orhan Veli Kanık*. İstanbul: MEB Yay.
- Halman, T. S. (1995). Şeyh Gâlib ve Dîvân Şiirinin Değeri. Beşir Ayvazoğlu, *Şeyh Gâlib Kitabı*. İstanbul: İBB Yay.

- İpekten, H. (1990). *Nâ'îlî Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, M. vd. (2012). *Sultanların Şiirleri Şiirlerin Sultanları*. İstanbul: Kapı Yay.
- Kabaklı, A. (2008). *Türkiye'yi Yoğuranlar*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.
- Kayaokay, İ. (2018). Eski Türk Edebiyatı Alanındaki Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinde Görülen Eğilimler. *İJLA*. Volume 6/1 March, p. 353/368.
- Kısakürek, N. F. (2010). *Hikâyelerim*. İstanbul: bd Yay.
- Kolcu, A. İ. (2007). *Millî Edebiyat I*. Erzurum: Salkımsöğüt Yay.
- Okçu, N. (1993). *Şeyh Gâlib ve Dîvânının Tenkidli Metni*. Ankara: KB Yay.
- Orhan Veli. (2011). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: YKY.
- Tonga, N. (2007). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma. *Turkish Studies*, Tunca Kortantamer Özel Sayısı II.
- Yahya Kemal. (1985). *Eski Şiirin Rüzgârıyla*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.